

מראי מקומות- עבודה זרה י"ח

והגיתי באותיות של שמו, ועושה בו מה שאני חפץ, אין פעלי תמים. ואשתו אמרה קל אמונה, וזה קאי אהא דנתאלמנה מבעלה, ואין עול, על הריגת עצמה, אף שלא חטאה בשום דבר, מ"מ צדקה הדין עליה דאין עול במשפט, לפי שהיתה לה למחות. ובתו אמרה גדול העצה על שריפת אביה, שנגזר עליו מעצה העמוקה שנגזר מן השמים על עשרה הרוגי מלכות, א"נ בעצה עמוקה של י' בני יעקב במכירת יוסף, ועל אמה אמרה ורב העלילה, דהיינו דברוב עלילה נגזר עליה, ועל עצמה אמרה ענין פקוחות על כל דרכי, וכמש"כ רש"י, אפי' בדקדוק פסיעות.

(ו) **אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, וכו'-** פי' המהרש"א, דהיינו דאין סומכין על הנס, ואף אם נעשה לך נס, מנכין מזכויותיך.

(ז) **מה אני לחיי עוה"ב-** פי' המהרש"א, "אף שהי' בו תורה הי' מסתפק בעצמו כדקאמר לעיל כל העסוק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, וזהו שאמר כלום בא מעשה לידך וכו', כי המעשה הוא עיקר".

(ח) **א"ל א"כ מחלקך יהא חלקי-** פי' העיון יעקב, דאע"ג דאמר' לעיל (יז): דלא עביד כדבעי, והוי כמי שאין לו אלוה, מ"מ כיון דנהרג ע"י מלכות, בודאי ה"ל כפרה על זה.

(ט) **א"ל אימא אל' דמאיר ענני ומתצלת, וכו'-** כ' המהרש"א, דלא הי' רוצה ר' מאיר שמתחלה יעשה השומר כן, דכל כמה דאין צריך להצלה ע"י נס, ושייך לעשות כן ע"י ממון, ודאי זה עדיף. ולכן הראה לו המשל בהכלבים, דהיינו לומר לו דאצל הכלבים הי' יכול להציל עצמו ע"י השלכת רגבים אל הכלבים, והכלב חושב שהרגב או האבן אוכל הוא, ולכן רודף אחריו, והאדם רץ לדרכו והציל עצמו, ורק כשהבין הכלב שאינו אוכל, חזר לרדוף אחרי האדם, ורק אז אמר אלקא דמאיר ענני. וזהו מה שרמז לו, תשליך מתחלה הממון בינך וביניהם,

(א) **משום הוגה את השם בפרהסיא הוי-** פי' הראב"ד, דכיון דעשה כן בפרהסיא, במקום שאין הרואה יודע מה שבלבו, ואינו יודע דכוונתו לעשות כן רק להבין ולהורות, לכך נענש.

(ב) **ועל אשתו להריגה, דלא מיחה ביי- כ' בחתם סופר** (ליקוטיו כאן) דקשה מאד להסביר שנתפסה האשה על שלא מיחתה בבעלה ר"ח בן תרדיון בהזכרת השם, וכי הוא בידה למחות בבעלה, ואם באמת תחלוק עליו בהלכה אי מותר להתלמד בפרהסיא או לא, וכי מחוייב לשמוע אליה. ולכן פי' דבאמת קאי אדלקמן, שעל בתו נגזר להושיבה בקובה של זונות, וי"ל דהאב לא השגיח עליו משום דבגירסתו טריד, ולכן לא מיחה בהא שדקדקה בפסיעותיה, אך האם הי' בידה למחות בהבת ולא מיחתה, ועל כן נענשה.

(ג) **דלא מיחה ביי- ע' במראית העין (להחיד"א)** דכ' דמכאן מוכח בהדיא דנשים במידי דהם שייכות גם הם יש להם ערבות אם יש בידם למחות. ולכן אף לפי הראשונים (ר' יונה והרא"ש בברכות) דס"ל דנשים אינן בכלל ערבות, י"ל דזהו רק במידי דלא שייכי, והק' מכאן על הדגול מרבבה (או"ח רע"א) דנקט לדבר פשוט שאינם בכלל ערבות לענין קידוש, אף שהם חייבים נזע"ע בביאור הלכה (תרפ"ט, סעי' א') דהביא מהפרי מגדים דנסתפק אם נשים הם בכלל ערבות לענין קריאת מגילה, ומשמע דלא ס"ל כהחיד"א.

(ד) **ועל בתו לישוב בקובה של זונות, דאמר ר' יוחנן וכו'- כ' בהג' יעב"ץ** דעונשה הי' מדה כנגד מדה, דלפי שהי' במעשיה גירוי יצר הרע, אך לא נענשה בזנות ממש, אלא להיות במקום נסיון, כדי שתעמוד כנגד היצר הרע במקום המביא לידי הרגל עבירה, ולכן זהו תקנתה לתקן מה שעשתה.

(ה) **שלשתן צדקו עליהן את הדין, וכו'- כ' המהרש"א** דג' מקראות הללו שנזדמנו להם, כל א' מענינו הוא. הוא אמר הצור תמים פעלו, לפי שבאותיות שמו יתברך פעל ועשה עולמים, הוא פעלו תמים, אבל אני שפעלתי

התורה לסוף דעת האדם, שהם הלך סופו לעמוד, ואם עומד סופו לישב, וכו', ויהי סופו ללון, ולכך אסר גם ההליכה והעמידה.

(ג) **כל המתלוצץ יסורין באין עליו- כ' הר"ן (ה):** בדפי הרי"ף) דזהו מדה כנגד מדה, שהליצנות פורק עול יראת שמים, ולפיכך יסורין באין עליו להכניעו. וע' במהרש"א דכ' לפרש הא דכל המתלוצץ יסורין באין עליו וכל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין בדרך זה, דדרך של עושי ליצנות ושחוק שעושים עצמן כמו חגרין ובעלי מומין, ושואלן על הפתחים בדרך ליצנות ולעגה על אחרים שהם באמת בעלי מומין ועניים. ועל זה אמרו חז"ל דכל המתלוצץ בענין זה הוא בא לידי כך בסוף, שיבואו עליו יסורין ויעשה כא' מהבעלי מומין, ושואלן על הפתחים לפי שמזונותיו מתמעטים.

(ד) **כל המתלוצץ נופל בגיהנם... כל המתיהר נופל בגיהנם- כ' המהרש"א** דנראה דשניהם לדבר א' נתכוונו, דדרך כל המתגאה ומתייהר שאין כמותו, להתלוצץ על אחרים.

ותשתדל להציל עצמך ע"י הממון, ואם אינך יכול לעשות כן, אז תציל עצמך באמירת אל' דמאיר.

(י) **אל' דמאיר עניי- הק' המהרש"א,** איך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה על עצמו בחייו, הא אמרו חז"ל דאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם. ותי' דלא אמר כן אלא לסימן בעלמא על שמו, אבל באמת לא נתכוין על שמו, רק נתכוין לד' דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו, וכע"ז.

(יא) **על לבי זונות- הק' בהג' יעב"ץ,** למח לא אמר אל' דמאיר עניי. ותי' דזה לא שרי אלא מדוחק להצלת נפש, בלא אפשר בלאו הכי, וכאן הי' לו עצה אחרת. וכ' שהוא משום דאין הקב"ה מייחד שמו על צדיקים בחייהם, ומשום הכי לא הי' מותר לשומר להציל נפשו ע"ז אלא כשכבר שלמו דינרי, משא"כ לר"מ גופי' לא שפיר דמי ליחד שמו של הקב"ה על עצמו אף להצלת גופו (וק"ק, דמזה משמע דאף אם אין לו עצה אחרת אסור להציל עצמו), ועוד דהא הי' יכול להציל נפשו בגוונא אחרת. [אף להמהרש"א הנ"ל, דס"ל דבאמת לא ייחד ר' מאיר הקב"ה על שמו, מ"מ לשיטתו מיושב ג"כ, דהא כ' לעיל דאין להשתמש בהצלה ע"י נס כזה באופן שיכול לעשות כן באופן טבעי].

(יב) **ומאחר שלא ישב היכן לץ- הק' המהרש"א,** בשלמא קו' הגמ' לעיל מזה, מאחר שלא הלך היכן עמד, וכו', א"ש, דכוונת הגמ' להק' דאין צריך הקרא לכתוב ובדרך חטאים לא עמד, דהא כל עמידה מצריך הליכה מקודם, ומאחר שהוא לא הלך, ודאי אין שייך לו לעמוד, ולמה צריך לומר שלא עמד, הרי כבר לא הלך. אבל קו' דמאחר שלא ישב היכן לץ ק', הרי אולי אה"נ, הוא אינו יכול ללון אם לא ישב (שהרי לא כתי' מעיקרא דלא ישב, וגם לא יליץ, אלא כתי' שלא ישב במושב לצים, וא"כ ודאי לא יליץ, כיון שלא ישב שם), ומהו הקו'. ופי' דקו' הגמ' הוא דמה שאמר הפסוק אשרי שלא הלך ולא עמד, היינו שיש כמה גדרים ומדרגות עד שיבא לידי ליצנות, ומאחר שאין עלול לבוא לידי ליצנות אם אינו יושב עם המושב לצים, א"כ ליאסר רק הישיבה במושב לצים, וממילא לא יבוא לידי ליצנות, ולמה צריך לאסור גם ההליכה והעמידה. וע"ז אמר הגמ' דירד